

May Avasthi Sahib Bhuvan Vani Trust Donations

اردو ہندی

उर्दू हिन्दी टीचर

मूल्य

4

जे. एम. सन्त सिंह एण्ड सन्स
चूडी बालान दिल्ली-110006

Vinay Avasthi Sahib Bhuvan Vani Trust Donations

ایک ماہ میں اردو سے ہندی سکھانے والی کتاب

منوہار اردو ہندی ایچر

نو ترمیم شدہ

اس کتاب کی مدد سے معمولی اردو جاننے والا شخص
کچھ دنوں میں ہندی پڑھنا و لکھنا سیکھ سکتا ہے۔

پروفیسر آر۔ ایل بھائیہ، ایم۔ اے۔ بی۔ ٹی
از قلم :

میسرز جے۔ ایس۔ سنز سنگھ اینڈ سنز تاجران کتب

۵۵ چوڑی دالان دہلی ۱۱۰۰۰۶

اُردو ہندی پیچ

دیساج

حال ہی میں جو ترقی ہندی زبان نے کی ہے کسی سے چھپی نہیں۔ روزمرہ کے اخباروں، ماہوار رسالوں اور دیگر ہندی کتب کی تعداد پہلے سے کئی گنا ہو گئی ہے، بھارت و ریش میں کچھ صوبوں مثلاً اتر پردیش اور ہریانہ کی سرکاری زبان ہندی قرار دیدی گئی ہے۔ اسکولوں اور کالجوں میں بھی ہندی زبان لازمی ہے۔ ریڈیو سے بھی جو خبریں اور بھاشن نشر کئے جاتے ہیں زیادہ تر ہندی زبان میں ہی ہوتے ہیں جہاں انگریزی کتابوں کا ترجمہ اُردو میں کیا جاتا تھا اب ہندی میں بھی ہو رہا ہے۔ سائنس جیسے مشکل مضمون کا ترجمہ اب ہندی میں عام ہو گیا ہے۔ اور ہر روز نئے الفاظ لکھنے اور سننے میں آتے ہیں۔ اسی چیز کو مدنظر رکھتے ہوئے یہ کتاب اُردو داں اصحاب کی خدمت میں پیش کی جا رہی ہے تاکہ وہ اس کتاب کی مدد سے گھر میں بیٹھ کر خود ہندی لکھ اور پڑھ سکیں اور انھیں کسی استاد کی ضرورت محسوس نہ ہو۔ یہی وجہ ہے کہ اس کتاب کا نام ”اُردو ہندی پیچ“ رکھا گیا ہے۔ البتہ یہ ضروری ہو کہ اس کتاب کے ماحولوں کو ذہن نشین کر لینے کے بعد مشق کے لئے ہندی کے مختلف اخبارات اور رسالوں کو پڑھتے رہنا چاہیئے۔ یاد رہے کہ پڑھنا پڑھنے سے اور لکھنا لکھتے رہنے سے ہی آتا ہے۔

راقم:- رتن لال بھٹیہ ایم اے۔ بی ٹی

فہرست مضامین

باب	مضمون	صفحہ
پہلا باب	حروف علت اور حروف صحیح	۴
دوسرا باب	نقطے والے حروف یا اکثر	۸
تیسرا باب	کچھ ہندی اکشروں کی پہچان	۹
چوتھا باب	ہندی اکشروں کی آوازیں	۹
پانچواں باب	دو حرفی الفاظ اور جملے	۱۲
	سہ حرفی الفاظ اور جملے	۱۴
	چہار حرفی الفاظ اور جملے	۱۵
	نقطے والے الفاظ اور جملے	۱۶
چھٹا باب	ماترائیں یا ہندی اعراب اور بارہ کھڑی	
ساتواں باب	ماتراؤں کا استعمال	۲۵
آٹھواں باب	ری سور کا ہندی میں استعمال	۳۰
نواں باب	ملے ہوئے حروف	۳۱
دسواں باب	روزانہ استعمال ہونے والے الفاظ	۳۶
گیارہواں باب	گنتی	۴۰
بارہواں باب	ہندی خط و کتابت	۴۳

جے ہند اُردو ہندی سچ پہلا باب

اُردو زبان تو دائیں طرف سے بائیں طرف کو لکھی جاتی ہے۔ لیکن ہندی زبان کو بائیں طرف سے شروع کر کے دائیں طرف کو لکھتے ہیں۔ ہندی کو ناگری اور دیوناگری بھی کہتے ہیں۔ جہاں ہاتھ کے لکھے ہوئے اُردو چھاپے کے اُردو میں زمین و آسمان کا فرق ہے۔ ہندی میں ایسا کوئی فرق نظر نہیں آتا۔ ہاتھ سے لکھی ہوئی اور چھاپے کی چھپی ہوئی ہندی زبان ایک ہی طرح کی ہوتی ہے۔ یہی وجہ ہے کہ اُردو کی نسبت ہندی زبان کا سیکھنا بہت آسان ہے۔

ہندی زبان میں کل ۴۸ حروف ہیں۔ ان میں سے ۱۲ حروف علت یعنی سوا

س্বর کہلاتے ہیں اور باقی ۳۶ حروف، حروف صریح یعنی व्यंजन

سور کی مدد کے بغیر نہ کوئی لفظ لکھا جاسکتا ہے اور نہ بولا ہی جاسکتا ہے۔ ہندی کا ہر ایک حرف اکثر अक्षर یا ورن वर्ण کہلاتا ہے۔

ذیل میں ہندی کے کل اکثر ترتیب وار لکھے جاتے ہیں۔ ان کو ذہن نشین کرنا

بہت ضروری ہے۔ ان کو کئی بار لکھ بھی لینا چاہیے۔ تاکہ ہندی حروف کے لکھنے میں آسانی ہو جائے۔

ستور
یا
स्वर
حروف علت

آواز و نام اردو میں	ہندی حروف	آواز و نام اردو میں	ہندی حروف
اے	ए	آ	अ
آئی	ऐ	آ	आ
اد	ओ	ا	इ
او	औ	ای	ई
انگ	अं	اُ	उ
اَہ	अः	اُد	ऊ

व्यंजन
निचन
یا حروف صحیح

آواز و نام اردو میں	ہندی حروف	آواز و نام اردو میں	ہندی حروف
کھ	ख	ک	क

गङ्गा नदी का जल पवित्र माना जाता है।

न प म य र श स व त्र

गङ्गा नदी का जल पवित्र माना जाता है।

ग घ ङ च छ ज झ ञ ट ठ ड ढ ण त थ द ध

लुट, अस, अ की بجائے یہ اور اس, क की بجائے یہ اور ण की بجائے یہ -
 की بجائے یہ ण और श की بجائے یہ व भी लکھا जाता है -

Vinay Avasthi Sahib Bhuvan Vani Trust Donations

ہندی کے حروف پہچاننے کی مشق

ک	घ	ग	ड	द	ब
ख	ठ	थ	फ	य	स
ख	झ	ढ	भ	आ	अ
त	ट	ड	इ	च	प
म	ण	व	उ	ध	र
झ	ज	झ	ई	श	न
ए	ओ	त्र	ह	अः	क्ष
ज्ञ	ल	ष	अं	अद्य	कृ

نوٹ :- یاد رہے کہ اردو میں حروف کے نام اور آواز میں بڑا فرق ہوتا ہے جیسے پہلے حرف کا نام تو الف ہے لیکن اس کی آواز آ ہے۔ لیکن ہندی زبان میں یہ بات نہیں۔ ہندی میں حرف کی آواز اور اس کا نام ایک ہی ہوتا ہے۔ جیسے **ग** (رگ) لکھنے اور بولنے میں گ ہی کہا جائے گا۔ لیکن اردو میں یہی لفظ گان کہلائے گا اور بولنے میں گ آئے گا۔ اس لئے ہندی اکثر **ग** کے بالمقابل گ لکھا گیا ہے جو ہندی **ग** کا نام بھی ہے اور آواز بھی۔

دوسرا باب

نقطے والے حروف یا اکشر

اُردو میں کچھ نقطوں والے الفاظ بھی ہیں جن کے لئے ہندی میں کوئی اکشر نہیں مثلاً ذ۔خ۔ز۔ض۔غ۔ق وغیرہ اس کی کوپور کرنے کے لئے ہندی میں حروف کے نیچے نقطہ لگانے کا طریقہ استعمال کیا گیا ہے۔ اس طرح سے اُردو کا ہر ایک لفظ ہندی میں آسانی بولا اور لکھا جاسکتا ہے۔ عموماً اُردو سے ملتا جلتا ایک حرف لے لیا جاتا ہے اور اس کے نیچے نقطہ یا ہندی لگا کر اس حرف کی آواز نکال لی جاتی ہے مثلاً ق لکھنا ہو تو ہندی کے क کے نیچے क اس طرح ہندی لگا کر آواز نکال لیتے ہیں۔

آواز و نام اُردو میں	ہندی حروف	آواز و نام اُردو میں	ہندی حروف
ق خ غ ذ ز ض ظ ٹ ٹھ ن ع	क ख ग ज झ ञ ट ठ ड ढ न अ	क कھ ग ग ज ज ट ट ड ड अ	क ख ग ज झ ञ अ

تیسرا باب

کچھ ہندی اکشروں کی پہچان

- (۱) ہندی کا स اردو کے ث۔ س اور ص تینوں حروف کے لئے استعمال ہوتا ہے۔
- (۲) ہندی کا ह اردو کے ح۔ ہ اور تھ تینوں حروف کے لئے استعمال ہوتا ہے۔
- (۳) ہندی کا त اردو کے ت اور ط دونوں حروف کے لئے استعمال ہوتا ہے۔
- (۴) ہندی का जی اردو کے ذ۔ ژ۔ ض اور ظ پانچوں حروف کے لئے استعمال ہوتا ہے۔

چوتھا باب

ہندی اکشروں کی آوازیں

ہندی کے سورا اور ونجن مختلف طریقوں سے بولے جاتے ہیں اس لئے ان کا سمجھنا بہت ضروری ہے۔

ونجن سات گروہوں میں بٹے ہوئے ہیں۔ ہر ایک گروہ خاص آواز کے تحت بولا جاتا ہے۔ ہر ایک گروہ کی آواز یاد رکھنے سے ہندی بولنے میں بڑی

Vinay Awasthi Sahib Bhuvan Vani Trust Donations
 آسانی ہو جاتی ہے مندرجہ ذیل لغتوں کی مدد سے یہ آوازیں جو بی یاد کر لینی چاہئیں

(۱) — حروف علت (سور) کی آوازیں

ہندی کے سور اُردو میں زیر۔ زیر۔ پیش۔ مد۔ یا ئے معروف ہمزہ یا واؤ لگانے سے پوری آواز دے دیتے ہیں۔ جیسے

- (۱) अ اُردو کے الف پر زیر لگانے سے (ا)
- (۲) आ اُردو کے الف پر مد (آ) لگانے سے (آ)
- (۳) इ اُردو کے الف کے نیچے زیر لگانے سے (اِ)
- (۴) ई اُردو کے الف کے نیچے زیر اور یا ئے معروف (ری) لگانے سے (ای)
- (۵) उ اُردو کے الف پر پیش (و) لگانے سے (اُ)
- (۶) ऊ اُردو کے الف پر آٹا پیش اور و یعنی واو معروف لگانے سے (اُو)
- (۷) ए اُردو کے الف پر زیر اور یا ئے مجہول (ے) لگانے سے

جیسے (اے)

- (۸) ऐ اُردو کے الف پر زیر یا ئے مجہول (ے) اور ہمزہ (۶) لگانے سے (اِے)

- (۹) ओ اُردو کے الف کے ساتھ و لگا کر (او)
- (۱۰) औ اُردو کے الف پر زبر اور و لگا کر (اُو)

अष्टि र्षि अष्ट (۱۱)

(ب) حروف صحیح (روخین) کی آوازیں

یہ پانچوں اکشر حلق سے بولے جاتے ہیں۔ انھیں کورگ کہتے ہیں۔

{ ک خ گ گھ گھنگاں } (۱)

یہ پانچوں اکشر تالو کے اس حصے سے بولے جاتے ہیں جو دانتوں کے نزدیک ہوتا ہے۔ انھیں چورگ کہتے ہیں۔

{ چ छ ज झ ञ } (۲)

یہ پانچوں اکشر تالو کے مقام کے اوپر والے حصے سے بولے جاتے ہیں۔ انھیں ٹورگ کہتے ہیں۔

{ ट ठ ड ढ ण } (۳)

یہ پانچوں اکشر دانتوں کی مدد سے بولے جاتے ہیں۔ انھیں تورگ کہتے ہیں۔

{ त थ द ध न } (۴)

یہ پانچوں اکشر منہ کی مدد سے بولے جاتے ہیں۔ انھیں پورگ کہتے ہیں۔

{ प फ ब भ म } (۵)

یہ پانچوں اکشر مختلف طریقوں سے بولے جاتے ہیں (ری) تالو

{ य र ल व श } (۶)

سے (ر) موردھاسے

دل، دانتوں سے **व** (د) (دیل)
اور ہونٹوں سے اور **श** (ش)
تالو سے بولا جاتا ہے۔

(۷) { **ख स ह** } تینوں اکثر مختلف طریقوں سے
{ **क** **स** **ह** } بولے جاتے ہیں **स** دکھ تالو سے
بولا جاتا ہے **स** (س) تالو کے

اس حصے سے بولا جاتا ہے۔ جو
دانتوں کے نزدیک ہوتا ہے
(ہ) حلق سے بولا جاتا ہے۔

{ **ड. ज रा त म** } یہ پانچوں اکثر ناک سے بھی بولے
نوٹ { **म** **न** **ना** **या** **अं** **अः** } جاتے ہیں۔

پانچواں باب

دو حرفی الفاظ

آواز نام	حرف	بناوٹ	آواز نام	حرف	بناوٹ
ایک	एक	क + ए	اب	अब	ब + अ
عیب	एब	ख + ए	آج	आज	ज + आ

इ + न	इन	ان	ओ + ट	ओट	اوٹ
ई + ख	ईख	ایکھ	औ + र	और	اور
उ + स	उस	اُس	ओं + ग	ओंग	انگ
ऊ + न	ऊन	اُون	क + ल	कल	کل
ख + ल	खल	کھل	ज + ल	जल	جل
ग + त	गत	گت	भ + ट	भट	جھٹ
घ + र	घर	گھر	ट + ब	टब	ٹب
च + ल	चल	چل	ठ + ग	ठाग	ٹاگ
छ + त	छत	چھت	ड + र	डर	ڈر

مشق

انہیں پڑھ کر اردو میں تلفظ بتاؤ:-

वल	रख	फल	चख	ख	यह
मत	भर	रह	आम	ओस	ढक
	दम	वह	हट	छल	

दो حرفी الفاظ اور مجلی

आवज़ नाम	حرف	بناوٹ	آواز و نام	حرف	بناوٹ
अ	उठ	उ + ठ	आ	आई	आ + ई

ग+ऊ	गऊ	گو	द+स	दस	دس
न+ए	नए	نے	आ+प	आप	آپ
ज+ई	जई	جی	क+ब	कब	کب
आ+ए	आए	آئے	ह+र	हर	ہر
आ+ओ	आओ	آؤ	र+थ	रथ	رثہ
माम चरब		آم چکہ	हर भज		ہر بھج
उठ कर आ					اٹھ کر آ
जल मत भर					جل مت بھر
बस सब मत डर					بس اب مت ڈر
धर चल कर सब कह					گھر چل کسب کہہ

تین حرفی الفاظ اور جملے

आवाज و नाम	حرف	आवाज و नाम	حرف
बदन मजन शहर	क अ इ	कमल आदर इधर	क आ इ

نمک	نمک	جگت	جگت
مٹ	جھپٹ	مٹر	مٹر
کسر	کسر	مٹک	مٹک
ٹھل	ٹھل	مڑت	عورت
سما	سمے	ٹنک	عینک
سما			سمے پراٹھ
سما			نرم نرم چل چکھ
سما			آگ پر مت چل
سما			بدن پر نمک مت مل
سما			عینک پہن کر نہ چل
چار حرفی الفاظ اور جملے			
حرف	آواز نام	حرف	آواز نام
مٹمٹ	ملل	مٹمٹ	کھٹل
مٹ پٹ	جھٹٹ	پلٹن	پلٹن
کڑمٹ	کڑٹ	کڑمٹ	کڑٹ

मखमल बरतन	मख बरतन	मदरक गारदन	मदरक गदन
--------------	------------	---------------	-------------

कसरत कर
गारदन मत भटक
करवट मत बदल
मख मखमल मत पहन
एक पलटन भटक इधर आइ

कसरत कर
गदन मत जहल
करोट मत बदल
अब मख मत पहन
एक पलटन भटक इधर आइ

कसरत कर
गदन मत जहल
करोट मत बदल
अब मख मत पहन
एक पलटन भटक इधर आइ

نقطے والے الفاظ اور حمله

حرف	آواز نام	حرف	آواز نام
कद खत गम जर	क ख ग ज	फन जड़ पढ़ सबक	फ ज प स
सबक पढ़	सबक पढ़	कदर कर	कदर कर

کَلَم پکڑ گم مت کر
گڑبڑ نہ کر
گڑبڑ نہ کر

چھٹا باب

ماترائیں

یا

(ہندی اعراب)

جہاں اردو زبان میں زیر۔ زبر اور پیش کی حرکتیں استعمال کی جاتی ہیں وہاں پر ہندی زبان میں حروف علت یعنی سَوَر سَوار استعمال میں لائے جاتے ہیں۔ یہ سَوَر جب وِجَن کے ساتھ ملتے ہیں تو پورے نہیں لکھے جاتے۔ بلکہ کچھ ایسی نشانیوں سے ظاہر کئے جاتے ہیں جن کو ہندی بھاشا میں ماترا کہتے ہیں۔ یہ ماترائیں نیچے دیئے ہوئے نقشے سے بخوبی ظاہر ہیں۔

نقشہ

سَوار	स	सा	इ	ई	उ	ऊ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः
मাত্রा	स	र	रि	रि	उ	उ	ए	ऐ	ऐ	ऐ	अं	अः
मাত্রा (اعراب)	स	र	रि	रि	उ	उ	ए	ऐ	ऐ	ऐ	अं	अः
अह	अं	अः	अं	अः	अं	अः	अं	अः	अं	अः	अं	अः

ماتراؤں کی پہچان

(۱) **अ** کی ماترا کا کوئی نشان نہیں ہوتا۔ وجہ یہ ہے کہ **अ** ہر ایک ونجن میں شامل سمجھا گیا ہے جو کام اردو میں زبر سے لیا جاتا ہے وہی کام ہندی میں **अ** کا ہے۔

(۲) **आ** کی ماترا کا نشان یہ (T) ہے۔ یہ حرف کے دائیں طرف لگایا جاتا ہے۔ جیسے **का = क + ट**۔ جس حرف کے آگے یہ ماترا لگتی ہے اس حرف کی آواز لمبی ہو جاتی ہے۔

(۳) **इ** کی ماترا کا نشان یہ (ॐ) ہے۔ یہ حرف کے بائیں طرف لگائی جاتی ہے۔ جیسے **दि = द + ॐ**۔

(۴) **ई** کی ماترا کا نشان یہ (ॐ) ہے۔ یہ حرف کے دائیں طرف لگائی جاتی ہے۔ جیسے **गी = ग + ॐ**۔ اس کی آواز **इ** کی ماترا کے مقابلے میں لمبی ہوتی ہے۔

(۵) **उ** کی ماترا کا نشان یہ (ॐ) ہے۔ یہ حرف کے نیچے لگائی جاتی ہے لیکن **र** کی کمر میں لگتی ہے جیسے **सू** اور **रू**۔

(۶) **ऊ** کی ماترا کا نشان یہ (ॐ) ہے۔ یہ حرف کے نیچے لگائی جاتی ہے مگر **र** کی کمر میں لگتی ہے جیسے **सू** اور **रू**۔ اس کی آواز **उ** کی ماترا کے مقابلے میں لمبی ہوتی ہے۔

(۷) ए की मात्रा का نشان یہ (८) है یہ حرف کے اوپر بائیں طرف جھکی ہوئی لگائی جاتی ہے۔ جیسے ते - मे

(۸) ऐ کی मात्रا کا نشان یہ (९) है یہ بھی حروف کے اوپر بائیں طرف کو جھکی ہوئی لگائی جاتی ہے۔ جیسے वे

(۹) ओ کی मात्रا کا نشان یہ (१०) है یہ حرف کے آگے لگائی جاتی ہے جیسے (रो) یہ او کی آواز دیتی ہے۔

(۱۰) औ کی मात्रا کا نشان یہ (११) है یہ حرف کے آگے لگائی جاتی ہے۔ جیسے कौ یہ او کی آواز دیتی ہے۔

(۱۱) ऋ کی मात्रا کا نشان یہ (१२) है یہ حرف کے اوپر ایک نقطہ کی صورت میں لگائی جاتی ہے۔ جیسے हृ या ऋ یہ ماتراؤں غنہ کا کام دیتی ہے۔

(۱۲) ॠ کی मात्रا کا نشان یہ (१३) है یہ حرف کے آگے لگتی ہے جیسے हॠ

نوٹ :- اوپر والے بارہ سورتوں میں سے مل جاتے ہیں تو ہر دو تین بارہ طرح کی شکل والا بن جاتا ہے اور اس کی مختلف بارہ آوازیں بولی جاتی ہیں۔

اس بارہ طرح کی ملاوٹ کا نام بارہ کھڑی یا بارہ اکشری ہے جس کو لوگ بگاڑ کر عموماً بارہ کھڑی بولتے ہیں۔ ذیل میں क की بارہ کھڑی مع سور - سور

کی मात्रا اور آواز کی شناخت کے دی جاتی ہے۔ اس بارہ کھڑی کو اچھی طرح سے یاد کر لینا چاہیے۔ کیونکہ اس سے ہندی کے حروف کو بولنے اور لکھنے میں بڑی آسانی ہوگی۔

نقشہ

ک	ऋ	:	कः	کھ
क	ॠ	ॐ	कं	کن
क	ॡ	ॢ	को	کو
क	ॣ	ॣ	को	کو
क	।	।	के	کے
क	॥	॥	के	کے
क	०	०	कू	کُو
क	३	३	कु	کُ
क	६	६	को	کی
क	३	३	कि	کِ
क	ॣ	ॣ	का	کا
क	ॣ	ॣ	क	ک
ज्ज ह्र फ म्त्रा ग्नी भू	ज्ज सूर की म्त्रा ग्नी भू	मत्रा का न्शन	मत्रा ग्नी भू ह्र फ की न्शल	मत्रा ग्नी भू ह्र फ की आ वर

बारह खड़ी बार्ह कृषी

ہندی زبان کا درست لکھنا صرف بارہ کھڑی پر ہی منحصر ہے۔ ذیل میں
ہندی کے ۳۴ دینوں پر بارہ قسم کی بارہ کھڑی لگا کر دکھائی گئی ہے۔ اگر ان
اچھی طرح ذہن نشین کر لیا جائے۔ تو اس سے نہ صرف درست لکھنا ہی آتا
ہے بلکہ غلطی ہونے کا امکان ہی نہیں رہتا۔

ک	کا	کی	ک	ک	کے	کے	کو	ک	ک	ک
ک	کا	کی	ک	ک	کے	کے	کو	ک	ک	ک
خ	خا	خی	خ	خ	خے	خے	خو	خ	خ	خ
خ	خا	خی	خ	خ	خے	خے	خو	خ	خ	خ
گ	گا	گی	گ	گ	گے	گے	گو	گ	گ	گ
گ	گا	گی	گ	گ	گے	گے	گو	گ	گ	گ
घ	घा	घी	घ	घ	घे	घे	घो	घ	घ	घ
घ	घा	घी	घ	घ	घे	घे	घो	घ	घ	घ
च	चा	ची	च	च	चे	चे	चो	च	च	च
च	चा	ची	च	च	चे	चे	चो	च	च	च

[illegible]

थ	था	थि	थी	थ	थ	थे	थै	थो	थौ	थं	थः
द	दा	दि	दी	दु	दू	दे	दै	दो	दौ	दं	दः
ध	धा	धि	धी	धु	धू	धे	धै	धो	धौ	धं	धः
न	ना	नि	नी	नु	नू	ने	नै	नो	नौ	नं	नः
प	पा	पि	पी	पु	पू	पे	पै	पो	पौ	पं	पः
फ	फा	फि	फी	फु	फू	फे	फै	फो	फौ	फं	फः
ब	बा	बि	बी	बु	बू	बे	बै	बो	बौ	बं	बः
भ	भा	भि	भी	भु	भू	भे	भै	भो	भौ	भं	भः
म	मा	मि	मी	मु	मू	मे	मै	मो	मौ	मं	मः

य य र र ल ल व व श श ष ष स स ह ह क्ष क्ष	या या रा रा ला ला वा वा शा शा षा षा सा सा हा हा क्षा क्षा	यि यि रि रि लि लि वि वि शि शि षि षि सि सि हि हि क्षि क्षि	यी यी रि रि ली ली वी वी शी शी षी षी सी सी ही ही क्षी क्षी	यु यु रु रु लु लु वु वु शु शु षु षु सु सु हु हु क्षु क्षु	यू यू रू रू लू लू वू वू शू शू षू षू सू सू हू हू क्षू क्षू	ये ये रे रे ले ले वे वे शे शे षे षे से से हे हे क्षे क्षे	यै यै रै रै लै लै वै वै शै शै षै षै सै सै है है क्षै क्षै	यो यो रो रो लो लो वो वो शो शो षो षो सो सो हो हो क्षो क्षो	यौ यौ रौ रौ लौ लौ वौ वौ शौ शौ षौ षौ सौ सौ हौ हौ क्षौ क्षौ	यं यं रं रं लं लं वं वं शं शं षं षं सं सं हं हं क्षं क्षं	यः यः रः रः लः लः वः वः शः शः षः षः सः सः हः हः क्षः क्षः
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्र	त्र	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः
त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्र	त्र	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः
त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्र	त्र	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः
त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्र	त्र	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः
त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्र	त्र	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः
त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्र	त्र	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः
त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्र	त्र	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः
त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्र	त्र	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः
त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्र	त्र	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः
त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्र	त्र	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः
त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्र	त्र	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः
त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्र	त्र	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः

सातवां باب

आसन مرکبات میں ماتر اؤں کا استعمال

आ + ब = अब आ + ज = आज आज

अब	अब	आज	आज	माता	माता
चल	चल	आप	आप	पाठ	पाठ
तट	तट	माल	माल	याद	याद
पर	पर	बाल	बाल	कान	कान

तट पर मत जा तट पर मत जा खाना बनाना खाना बनाना
 माता कहना मान आज आप का आज आप का
 पाठ याद कर पाठ याद कर माल आया माल आया
 एक गाना गाओ एक गाना गाओ नल पर मत जा नल पर मत जा
 कान मत पकड़ कान मत पकड़

vinay Avasthi Ganga Bhawan Varanasi Trust Donations

द + र् = दि
ग + ने = गो

द
ग

दि + न = दिन
गी + त = गीत

दिन
चिड़िया
तीर
शीतल

دن

چڑیا

تیر

شیتل

लिख
पानी
हाथी
गिनती

لکھ

پانی

ہاتھی

گنتی

दिया
भीड़
मामी
पिटारी

دیا

بھیڑ

مامی

پٹاری

दिन निकल आया
भाई शीतल जल लाया
ग़रीब पर दया कर
गिनती लिख
चिड़िया न पकड़
हिररा भाग पड़ा

دن نکل آیا
بھائی شیتل جل لایا
غریب پر دیا کر
گنتی لکھ
چڑیا نہ پکڑ
ہرن بھاگ پڑا

क + उ = कु
म + ऊ = मू

क
मू

कु + छ = कुछ
मु + ल = मूल

کچھ

مूल

सुन	सुन	आलू	आलू
बरा	बरा	फूल	फूल
रुई	रुई	गरूर	गरूर
गुन	गुन	सूरज	सूरज
बरा काम न कर रुई चुन गुल न मचा गुड़िया न चुरा फूल चुन ला धूप चड़ आई सदा खुश रह गरूर न कर		बरा काम न कर रुई चुन गुल न मचा गुड़िया न चुरा फूल चुन ला धूप चड़ आई सदा खुश रह गरूर न कर	
त + ८ = ते	ते	ते + ल = तेल	तेल
ब + ८ = बै	बै	बै + ल = बैल	बैल
तेल	तेल	सेवा	सेवा
भले	भले	थैली	थैली
		देर	देर
		बैल	बैल

पैसे किसा कैसा

मेवा रखा	मिठो क्हा
देर न कर	दिरने कर
अकेला न खेल	अकेला न खेल
सवेरे सवेरे उठ	सुबे सुबे उठ
ऐसा न कर	ऐसा न कर
पानी मैला है	पानी मिला है
बाग की सैर कर	बाग की सैर कर
थैली से पैसे न निकाल	थैली से पैसे न निकाल

क + ट = को	को + ट = कोट
क + नै = कौ	कौ + न = कौन

बोल	बोल	कौन	कौन
धोड़ा	धोड़ा	गौतम	गौतम
चलो	चलो	औरत	औरत
तोता	तोता	सौदा	सौदा

सच बोल	सच बोल
घोड़ा दौड़ा	घोड़ा दौड़ा

धीरे चलो	دهیرے چلو
तोता बोला	طوطا बोला
कौन आया	کون آیا
गौतम बोला	گوتم बोला
यह औरत कौन है	یہ عورت کون ہے
बाज़ार से सौदा ला	بازار سے سودا لا

ह + ० = हँ	हँ + स = हँस	नँस
दु + : = दुः	दुः + ख = दुःख	दुःख

हँस	नँस	दुःख	दुःख
बंदर	बंदर	दुःशासन	दुःशासन
मंदिर	मंदर	महः	महः
अंधा	अन्धहा	छः	छः
	तंग		तंग

मंदिर जा	मंदर जा
हँस कर बोल	नँस कर बोल
अंधे को तंग न कर	अन्धे को तंग न कर

भंडा उठा

جھنڈا اٹھا

किसी को दुरब न दो

کسی کو دُکھ نہ دُو

दुः शासन

دُشاسن کو رُودوں کا سہا یک تھا۔

कौरवों का सहायक था

कुः तक गिन

چھ تک گن

आँखुवाँ बाब

ॐ (र री) सूर का मंदी में استعمال

ॐ संस्कृत का सूर (VOWEL) है मग मंदी के क्छे हروفों में

اس کا بھی استعمال کیا جاتا ہے جب یہ سूर کسی حرف کے ساتھ ملتا ہے تو اس کی شکل یہ (e) ہو جاتی ہے۔

कृपा

کرپا

घृणा

گھرنا (نفرت)

वृथा

ورِتھا (فضول)

ऋतु

رتو (موسم)

ऋषि

رِشی

हृदय

ہر دے

कृपा कर

کرپا کر

हृदय खोल

ہر دے کھول

ऋषि जी आये

رِشی جی آئے

वृथान बोल

ورِتھا ن بول

گیا۔ ترا۔ کھشا کا استعمال۔

क्ष - मि - ज्ञ

क्षरा	क़श्न	मित्र	मित्र
पक्षी	पक्षी (پرندہ)	ज्ञान	گیان
शत्रु	شتر	आज्ञा	آگیا

جملے

पक्षी उड़ते हैं पक्षी اڑتے ہیں

शत्रु से लड़ شتر سے لڑ

मित्र को पत्र लिख मित्र کو پتر لکھ

गुरु की आज्ञा मान گورو کی آگیا مان

نوٹ: تنوین والے الفاظ جیسے فوراً تقریباً اس طرح لکھے جاتے ہیں۔ فائرن
तक्शेबन یعنی جس طرح ہمارے منہ سے آواز نکلتی ہے۔

نواں باب

بے ہوئے حروف اور آدھے حرف

اُردو کی طرح ہندی میں بھی حرفوں کو بعض اوقات پورا اور بعض اوقات

آدھ لکھا جاتا ہے ہندی میں اکثروں کو ملانے کے لئے چند اصول نیچے لکھے جاتے ہیں جن کو اچھی طرح ذہن نشین کر لینا چاہیے تاکہ ہندی کے بولنے اور لکھنے میں کمی نہ رہ جائے۔

ہندی میں حرفوں کی دو طرح سے تقسیم کی گئی ہے یعنی

(۱) کھڑی پانی والے حروف جیسے **प ब य ज** وغیرہ

(۲) بلا پانی والے حروف جیسے **ठ द ड ट** وغیرہ

(۱) اگر پانی والے حروف پانی یا بغیر پانی والے حروف سے پہلے لکھے جائیں

اور بولنے میں آدھ بولے جائیں تو پانی والے حروف کی پانی اڑ جاتی ہے مثلاً۔

श + ब + द शब्द (شبد)

अ + न + त अन्त (انت)

प + त + थ + र पत्थर (پتھر)

(۲) جب بغیر پانی والے حروف اگلے حرف سے ملتے ہیں تو ان کا آدھ سے زیادہ حصہ لکھنے میں آتا ہے مثلاً

ग + ड + गा = गङ्गा (گنگا)

ल + ड + का = लङ्का (لنکا)

ब + ट + टा = बट्टा (بٹا)

वि + द + या = विद्या (روڈیا)

ई + श + व + र = ईश्वर (ایشور)

ब + र + ह + म = ब्रह्म (برہم)

(۴) مندرجہ ذیل حروف اپنے پہلے حروف سے اپنا سہرا کھول کر ملتے ہیں:-

ख - र - ट = ख म प

(۵) کچھ مشد یعنی تشدید والے الفاظ ایک دوسرے کے نیچے لکھے جاتے ہیں نیچے والے حروف بعد میں لکھا جاتا ہے۔ جیسے:-

क + क की चक्की (ک مشد)

ग + ड गा गङ्गा (گنگا)

ब + च + चा बच्चा (بچہ مشد)

ब + ट + टा बट्टा (بٹٹا)

प + ट + ठा पढ़ा (پڑھا)

अ + ड + डा अड़्डा (اڑڈا)

म + द + दा मढ़ा (مڈھا)

वि + द + वान विद्वान (ویدوان)

शु + द + ध शुद्ध (شُدھ)

प्रा + प + त प्राप्त (پراپت)

बि + ल + ली विल्ली (रली)

(نشٹ)

न + ष + ट नष्ट

(۶) (۷) (۸) حروف کے آگے بھی لگایا جاتا ہے اور پیچھے بھی جب کسی حرف سے پہلے آتا ہے اور بولنے میں بھی پہلے ہی آئے تو اپنے سے پہلے حرف کے اوپر لگایا جاتا ہے اس وقت اس کی شکل (۹) ہو جاتی ہے جیسے اردو میں رے ساکن مثلاً:-

ग + र + म = मै गर्म (گرم)

च + र + खा = खा चखा (چرخہ)

جب ر کسی حرف کے بعد آتا ہے تو وہ نیچے لگایا جاتا ہے اس وقت اس کی شکل یہ (۱) ہو جاتی ہے مثلاً:-

प + रा = प्त प्राप्त (پراپت)

प + रे = म प्रेम (پریم)

द + र = द समुद्र (سمندر)

ر جب ت سے ملتا ہے تو اس کی شکل یوں ہو جاتی ہے مثلاً:-

त + र = त्र मित्र (مित्र)

त + र = त्र पत्र (پتر)

(۷) جب ک یا ت سے ملتا ہے تو اس کی شکل بدل جاتی ہے مثلاً:-

त + त = ता पत्ता (पत्ते)

क + त = क्त प्रयुक्त (प्रयुक्त)

क + त = क्त भक्त (भक्त)

(۸) स जब کسی حرف سے پہلے آکر آدھا لکھا جاتا ہے تو بعد والے حرف کی ماترا کے مطابق س کے پہلے ई کی آواز پیدا ہو جاتی ہے۔ لیکن ई لکھنے میں نہیں آتا۔ مثلاً:-

स + त्री स्त्री (استری)

मि + स + त्री मिस्त्री (مستری)

(۹) بعض اوقات ایک سے بھی زیادہ حروف آپس میں مل جاتے ہیں مثلاً

प + र + त + य = क = प्रत्येक (پرنیک)

उ + त + क + र + ष + ट + ता = उत्कृष्टता (اُتکُشٹتا)

دسواں باب

انگریزی مہینے

انگریزی مہینے

جنوری

فروری

مارچ

اپریل

मार्च	मार्च	अप्रैल	अप्रैल
मई	मई	जून	जून
जुलाई	जुलाई	अगस्त	अगस्त
सितम्बर	सितम्बर	अक्टूबर	अक्टूबर
नवम्बर	नवम्बर	दिसम्बर	दिसम्बर

दिनों के नाम दिनों के नाम

इतवार (रविवार)	सोमवार	सोमवार
मंगलवार	बुधवार	बुधवार
बृहस्पतवार	शुक्रवार	शुक्रवार
शनीचरवार	शनिवार	शनिवार

धर सम्बन्धी वस्तुएँ	अशियाँ खाँगी	अशियाँ खाँगी
आंगीठी	ईंधन	ईंधन
घड़ा	कलसा	कलसा
चाकू	कटोरी	कटोरी
भाड़ू	मटका	मटका
दोपक	प्रात	प्रात

ढकना	डहकना	टोकरी	ठोकरی
प्याली	प्याली	प्याला	پیالا
चम्मच	चम्मच	चक्की	چکی
थाल	थाल	टब	ٹب
सिल	सिल	गिलास	گلاس
व्यवसायों के नाम		پیشہ وروں کے نام	
सुनार	सुनार	बढ़ई	بڑھئی
लुहार	लुहार	भंगी	بھنگی
राज, मेमार	राज (मेमार)	हलवाई	حلوائی
चमार	चमार	नानवाई	نان بابی
नाई	नाई	बजाज	بزاز
कसाई	कसाई	घड़ी साज	گھڑی ساز
जौहरी	जौहरी	माली	مالی
किसान	किसान	कसेरा	کسیرا
जुलाहा	जुलाहा	रसोईया	رسوئیا
अध्यापक	अध्यापक	डाक्टर	ڈاکٹر

बिल्ली	بلی	चिड़िया	چڑیا
कबूतर	کبوتر	शेर	شیر
मूर्गी	مُرغی	भालू	بھالو
बंदर	بندر	बारा सिंघा	بارہ سنگھا
बत्तख	بطخ	हिरन	ہرن
कोयल	کول	चील	چیل
बाज़	باز	मोर	مور
सारस	سارس	बटेर	بٹیر
भैंसागर	جھینگڑ	फ़ारख़ता	فاختہ
चमगादड़	چمگادڑ	कौवा	کوا
बगला	بگلا	उल्लू	اُو
भौरा	بھورا		

रोगों के नाम

بیماریوں کے نام

दमा	دمہ	कान का दर्द	کان کا درد
जुकाम	زکام	दांत का दर्द	دانت کا درد
खांसी	کھانسی	पैचिश	پیشیش
बुखार	بُخار	सिर दर्द	سر درد

तपेदिक	तपिदक	नासूर	नासूर
चेचक	चिचक	फोड़ा	फोड़ा
पेट का दद	पेट का दद	दाद	दाद
बवासीर	बोसीर	पथरी	पथरी
कब्ज	कब्ज	छाजन	छाजन
कैसर	कैसर	हैजा	हैजा
प्लेग	प्लेग	मिगी	मिगी
	सरसाम	सरसाम	

चंद औषधियों के नाम			
जाबित्री	जावत्री	कपूर	कपूर
गावजुबान	गावजुबान	कबाबचीनी	कबाबचीनी
कायफल	कायफल	चिरायता	चिरायता
आम्बा हल्दी	आम्बा हल्दी	खतमी	खतमी
चन्दन	चन्दन	गेरु	गेरु
केसर	केसर	इलायची	इलायची
एलवा	एलवा	जायफल	जायफल

लोंग	لونگ	شاہ ترا	شہترہ
جیڑا	زیرہ	سونٹھ	سوںٹ
ہیڑا	ہینگ	بال چھڑ	بال چھڑ
مکوہ	کوه	رسوت	رسوت
مٹلھٹی	ملہٹی	بنسلوچن	بنسلوچن
ونناہ	عناہ	منڈی	منڈی
نیلوہر	نیلوہر	بنفشتہ	بنفشتہ

چند شہروں کے نام

چند شہروں کے نام

چند نگر کے نام	شہر گنگا نگر	کانپور	کانپور
کوٹ دھار	کوٹ دھار	ایودھیا	ایودھیا
دھام پور	دھام پور	پٹیاں	پٹیاں
رام پور	رام پور	ہاتھرس	ہاتھرس
مدراس	مدراس	کپور تھلا	کپور تھلا
ہیدراہاد	حیدرآباد	آگرہ	آگرہ
املی گڑ	علی گڑھ	مٹھرا	مٹھرا
راہ پور	رائے پور	لکھنؤ	لکھنؤ

रोहतक	रुहतक	देहली	दही
हरदोई	हरदोई	हावड़ा	बावड़ा
जम्मू	जम्मू	इनदोर	अन्दोर
श्रीनगर	श्रीनगर	जबलपुर	जबलपुर
सीतापुर	सीतापुर	नैनी ताल	नैनी ताल
नागपुर	नागपुर	पटना	पटना
पूना	पूना	पुरी	पुरी
कलकत्ता	कलकत्ता	शिमला	शिमला
देहरादून	देहरादून	अजमेर	अजमेर
पठान कोट	पठान कोट	चंडी गढ़	चंडी गढ़
गुरदासपुर	गुरदासपुर	कलानौर	कलानौर
हरिद्वार	हरिद्वार	अमृतसर	अमृतसर
कोटा	कोटा	बिन्दाबन	बिन्दाबन
जौनपुर	जौनपुर	बोकारो	बोकारो
मेरठ	मेरठ	बनारस	बनारस
मुरादाबाद	मुरादाबाद	बाराह बंकी	बाराह बंकी
अमरोहा	अमरोहा	बिजनौर	बिजनौर
इलाहाबाद	इलाहाबाद	चंदौसी	चंदौसी

सहारनपुर	सहारन पुर	गया	गिया
जय पुर	जे पुर	हरदोई	हरदोनी
पीली भीत	पीली भीत	इटारसी	अठारसी
फरुख आबाद	फरख आबाद	जमाल पुर	जमाल पुर
फाजिलका	फाजिलका	करनाल	करनाल
बटाला	बटाला	बम्बई	बम्बेनी
जींद	जिन्द	गाज़ी आबाद	गाज़ी आबाद
फीरोज़ आबाद	फिरोज़ आबाद	काश्मीर	काश्मीर
अहमदाबाद	अहमदाबाद	जोध पुर	जोधपुर
बड़ौदा	बड़ौदा	उदय पुर	उदयपुर
रतलाम	रतलाम	सूरत	सूरत

انسانی رشتہ داروں کے متعلق
मनुष्य के सम्बन्धों के नाम

माता	माता	दादी	दादी
पिता	पिता	नाना	नाना
बाबा	बाबा	नानी	नानी
चाचा	चाचा	पति	पति

चाची	चाچی	पतनी	پتی
मामा	मा	बहनोई	بهنوی
मामी	मा	सास	ساس
भाई	بھائی	सुसर	سسر
बहिन	بھین	साला	سالا
पुत्र	پتر	पुत्री	پتری
भांजा	بھانجہ	भतीजा	بھتیجہ

चन्द्र फलों के नाम	چند کھیلوں کے نام
नारियल	ناریل
बादाम	بادام
चीकू	چیکو
अनजीर	انجیر
बेर	بیر
मिठा	میٹھا
चुकन्दर	چقندر
मूंगफली	مونگ پھلی
खरबूजा	خربوزہ
नारंगी	نارنجی
	किशमिश
	शरिफा
	जामुन
	आंगूर
	अमरूद
	आम
	अनार
	खजूर
	शफ़तालू
	रबीरा
	कैलाश
	शरिफ
	जामन
	अंगूर
	अमरूद
	आम
	अनार
	खजूर
	शफ़तालू
	रबीरा
	कैलाश

आलूचा	आलू	केला	केला
इमली	अम्ली	तरबूज	तरबूज
आखरोट	आखरोट	फ़ालसे	फालसे
सेब	सेब	नाशपाती	नाशपाती
नींबू	नींबू	शहतूत	शहतूत

चंद शाक तरकीयाँ और तरकारीयाँ

पालक	पालक	बैंगन	बैंगन
गाजर	गाजर	अदरक	अदरक
शलगुम	शलगुम	कुल्फा	कुल्फा
सोया	सोया	प्याज़	प्याज़
आलू	आलू	गोभी	गोभी
कद्दू	कद्दू	तोरई	तोरई
मेथी	मेथी	रतालू	रतालू
मूली	मूली	दिन्डे	दिन्डे
करम कल्ला	करम कल्ला	मटर	मटर
टमाटर	टमाटर	भिन्डी	भिन्डी

कुछ फूलों के नाम	कुछ फूलों के नाम	कुछ फूलों के नाम	कुछ फूलों के नाम
नरगिस	नरगिस	मौलसरी	मौलसरी

मेतिया	मोटिया	कमल	कमल
चमेली	चमेली	गेंदा	गेइंदा
गुलाब	गुलाब	सूरज मुखी	सूरज मुखी

मसालों के नाम		मसालों के नाम	
नमक	नमक	लाल मिर्च	लाल मिर्च
धनिया	धनिया	केसर	केसर
हल्दी	हल्दी	तेज पात	तेज पात
लौंग	लौंग	जायफल	जायफल
काली मिर्च	काली मिर्च	होंग	होंग
जीरा	जीरा	दार चीनी	दार चीनी
इलायची	इलायची	सौंफ	सौंफ

अनाजों और दालों के नाम		अनाजों और दालों के नाम	
जौ	जौ	ज्वार	ज्वार
चना	चना	मूंग	मूंग
गेहूं	गेहूं	मसूर	मसूर
चावल	चावल	अरहर	अरहर

मकई	उद	अर्द
मटर	बाजरा	बाजरे
धान	मोठ	मोठ
लोबिया	दाल	दाल

کھانے پینے کی چیزیں खाने पीने की वस्तुएँ

चीनी	बूरा	बूरा
चाय	शोरबा	शोरबा
दूध	शरबत	शरबत
डबल रोटी	रोटी	रोटी
मिठाई	मुरब्बा	मुरब्बा
मट्ठा	मधु	मधु
लस्सी	अचार	अचार
मकरवन	मिसरी	मिसरी
मलाई	दही	दही
हतवा	सिर्का	सिर्का

झंडा
पकवान

शराब
पानी

शराब
पानी

शस्त्र और हथियार

बरछी	चिमटा	चमड़ा
चाकू	सूई	सूनी
बेलचा	अंगुशताना	अंगुशताना
हथौड़ा	गुनिया	गुनिया
कुल्हाड़ी	टप	टिप
कुदाल	लोहा	लोहा
भाला	आरि	आरि
बंदूक	रन्दा	रन्दा
कैंची	हथोड़ी	हथोड़ी
आरा	प्रकार	प्रकार
बरमा	जमूर	जमूर
मिट्टी	घोंकनी	घोंकनी
रेती	पिस्तोल	पिस्तोल
छैनी	तलवार	तलवार

عمارت کے متعلق الفاظ شائد सम्बन्धी

بنیاد	بنیاد	گرجا	گرجا
دھت	چھت	مندر	مندر
ریدکی	کھڑکی	دروازہ	دروازہ
چترخونی	چٹخنی	نالی	نالی
دوہار	دیوار	کھب	کھب
دھجی	چھجی	چونا	چونا
راج محل	راج محل	پلستر	پلستر
پرناالا	پرنالہ	اینٹ	اینٹ
مکان	مکان	رسوئی گھر	رسوئی گھر
سیمنٹ	سیمنٹ	مینار	مینار
مسجد	مسجد	کمرہ	کمرہ
گارا	گارا	فرش	فرش
سرای	سرای	آلٹاری	آلٹاری

پارچا کے متعلق الفاظ شائد सम्बन्धी

وستر (کپڑا)	وستر	غلاف	غلاف
کڑ	کڑ	واسکٹ	واسکٹ

धोती	دھوتی	कमीज	قمیض
मखमल	مخمل	चोली	چولی
चेस्टर	چیسٹر	टोपी	ٹوپی
तोलिया	تولیا	दुशाला	دشالہ
मलमल	ملل	साड़ी	سارمی
कोट	کوٹ	मखमल	مخمل
पेटीकोट	پٹی کوٹ	पाजामा	پاجامہ
चादर	چادر	पतलून	پتلون
रुमाल	رومال	बनियान	بنیان
कमबल	کبل	अंगोछा	انگوچھا
अचकन	اچکن	अंगिया	انگیا
स्वेटर	سوئٹر	दुपट्टा	دوپیٹہ
लिहाफ	لحاف	कपास	کپاس
लट्ठा	لٹھا	काज	کاج
सर्ज	سرج	छांट	چھینٹ
साटन	سائن	कश्मीरा	کشمیرا
बिस्तर	بستر	रुई	روئی
फलालेन	فلالین	अस्तर	استر
ऊन	اُون	बटन	بٹن

बाजो (सज़ो) के नाम		آلات موسیقی	
सारंगी	سازنگی	ग्रामोफोन	گراموفون
वीना	وینا	तबला	طبلہ
सितार	سیتار	ढोल	ڈھول
प्यान्न	پیانو	हारमोनियम	ہارمونیم
बांसुरी	بانسری	रेडियो	ریڈیو
बैन	بین	ट्रानसिस्टर	ٹرانسिस्टर
नफीरी	نفیری	दफ़	دف

आभूषणों के नाम		زیورات کے نام	
हारमाला	ہارمالا	बुन्दे	صندے
मूमर	جمومر	लाकिट	لاکٹ
पंचलड़ा	پنچلڑا	अनन्त	अन्त
कांटे	कान्ठे	आसी	आसी
चूड़ी	चूड़ी	चूड़ा	चूड़ा
नथ	نٹھ	ताबीज़	تعوید
रंगों के नाम		رنگوں के नाम	
काला	काला	बादामी	بادामी

नीला	नीला	भूरा	भूरा
पीला	पीला	केसरिया	केसरिया
हरा	हरा	आसमानी	आसमानी
गुलाबी	गुलाबी	धानी	धानी
लाल	लाल	सुरमई	सुरमई

धातुओं के नाम دھاتوں کے نام

सोना	सोना	सुहागा	सुहागा
चांदी	चांदी	गन्धक	गन्धक
लोहा	लोहा	बिल्लौर	बिल्लौर
तांबा	तांबा	अबरक	अबरक
कांसी	कांसी	फिटकड़ी	फिटकड़ी
पीतल	पीतल	सुरमा	सुरमा
जस्त	जस्त	नौशादर	नौशादर
रंग	रंग	खड़िया	खड़िया
कोयला	कोयला	गेरु	गेरु
टीन	टीन	हड़ताल	हड़ताल
सीसा	सीसा	सूज्जी	सूज्जी
फौलाद	फौलाद	तूतिया	तूतिया

पारा	पारा	शोरा	शोरा
------	------	------	------

مختلف اقوام و مذاہب کے متعلق

जातियों तथा	धर्म	सम्बन्धी	शब्द
जाति	जाती (قوم)	जमन	جرمن
नसल	نسل	अफगान	افغان
हिन्दू	ہندو	अरबी	عربی
मुसलमान	مسلمان	ब्रह्मसमाजी	برہم سماجی
ईसाई	عیسائی	सिख	سیکھ
बौध्	بودھ	आर्या समाजी	آریہ سماجی
पारसी	پارسی	जैन	جین
अंग्रेजी	انگریزی	ब्राह्मण	براہمن
अमेरिकन	امریکن	कम्हार	کھار
रशियन	رشین	वैश्य	ویش
फ्रेंच	فرینچ	हरिजन	ہر جین
ग्रीक	گریک	छत्रीय	چھتری
भारती	بھارتی	शूद्र	شودر

اصطلاحی الفاظ متعلقہ اسکول

विद्यालय सम्बन्धी वस्तुओं के नाम

पाठशाला	पाठशाला (اسکول)	हिज्जे	ہجے
महाविद्यालय	महाविद्यालय (کالج)	श्यामपट	شیام پٹ (تختہ سیاہ)
मुख्याध्यापक	मुख्याध्यापक (پروفیسر)	कविता	کوئتا (نظم)
अध्यापक	अध्यापक (ماسٹر)	पैमायश	پیمائش
आचार्य	आचार्य (پرنسپل)	भूगोल	بھگول (جغرافیہ)
दवात	دواत (میز)	मुहावरा	محوارہ
मेज़	मेज़	फ़ारसी	فارسی
पुस्तकालय	पुस्तकालय (کتابخانہ)	व्याकरणा	ویاکرن (صرف و نحو)
कक्षा	कक्षा (کلاس)	अंग्रेज़ी	انگریزی
कलम	कलम (قلم)	विज्ञान	دیگان (سائنس)
स्याही	स्याही (سیاہی)	समाचार पत्र	سماچار پتر (اخبار)
गणित	गणित (حساب)	संस्कृत	سنسکرت
तिब	तिब (نیب)	बैडमिन्टन	بیدمنٹن
साहित्य	साहित्य (سایتیہ ادب)	टेनिस	ٹینس
अलमारी	अलमारी (آلاری)	छात्र-वृत्ति	چھাত্র ورتی (وظیفہ)
रजिस्टर	रजिस्टर (رجسٹر)	अवकाश	اوکاش (مہم)
गेंद	गेंद (گیند)	विश्वविद्यालय	ویسویوہالیہ (یونیورسٹی)
बल्ला	बल्ला (بالا)	व्यायाम	ویایام (کسرت)
हाकी	हाकी (ہاکی)	वैतन	وئین (نخواہ)

फुटबाल फुटबाल

इतिहास सम्बन्धी शब्द त्वारिख के متعلق

राष्ट्रपति
प्राचीन
वैदिक काल
प्रवाचीन
शान्ति
सम्राट
सभा
राजनीति
धारा
कानून

राष्ट्रपति
प्राचीन (पुराना)
वैदिक काल (वैदिक काल)
प्रवाचीन (जुबुन)
शान्ति (शान्ति)
सम्राट (सम्राट)
सभा (सभा)
राजनीति (राजनीति)
धारा (धारा)
कानून (कानून)

इतिहास
संगठन
प्रजा
शासन
स्वतंत्रता
नेता
सन्धि
युद्ध
बहुमत
प्रधानमंत्री
राजपाल

इतिहास (तवारिख)
संगठन (संगठन)
प्रजा (प्रजा)
शासन (शासन)
स्वतंत्रता (स्वतंत्रता)
नेता (नेता)
सन्धि (सन्धि)
युद्ध (युद्ध)
बहुमत (बहुमत)
प्रधानमंत्री (प्रधानमंत्री)
राजपाल (राजपाल)

जغرافیہ (جغرافیہ) کے متعلق چند الفاظ

कुछ भूगोल के शब्द

भूगोल
देश

पर्वत
सीमा

पैठ (पैठ)
सरحد (सरحد)

کنارا دتھ	تھ	صوبہ (پردیش)	پردیش
آتش نیک (جوالا کھی)	جوالا ماسکی	سمندر (ساگر)	ساگر
لاوا	لاوا	بحر (مہاساگر)	مہاساگر
دار الخلافہ (راجدھانی)	راجدھانی	جزیرہ (دوہپ)	دوہپ
مشرق (پُرب)	پُرب	خلیج (کھاڑی)	کھاڑی
مغرب (مچھم)	مغرب	نریا (ندی)	ندی
شمال (اتر)	اتر	طرف (اُور)	اُور
جنوب (دکھن)	دکھن	زمین (پڑھوی دھرتی)	پڑھوی دھرتی

حساب الجبر جو میٹری

گاریت، بیج گاریت اور ریروا گاریت

کے متعلق الفاظ

کُل زر (مشرہن)	میشرا دھن	حساب (گنت)	گاریت
لکیر (ریکھا)	ریروا	الجبر (بیج گنت)	بیج گاریت
نرا دیہ (کون)	کون	جو میٹری (ریکھا گنت)	ریروا گاریت
دائرہ (ورت)	ورت	جمع (جوڑ)	جوڑ
محیط (پری دھی)	پری دھی	تفریق (دکھا)	دکھا
نصف دائرہ (اردھ ورت)	اردھ ورت	ضرب (گنا)	گنا
قطر (ویاس)	ویاس	تقسیم (بھاگ)	بھاگ

महत्तम	{	विन्दु	نقطہ (بندو)
समापवर्तक	{	लम्ब	عمود (لمب)
लघुत्तम	{	आयत	مستطیل (آیت)
समापवर्तक	{	वर्ग	مربع (ورگ)
क्षेत्रफल	{	कोणमापक	پروٹیکٹر
व्याज	{		رکون (ماپک)
मूल्यधन	{	त्रिभुज	تکون (تری بُج)

عدالت کے متعلق शब्द न्यायालय सम्बन्धी

न्यायालय	نیایالیہ (عدالت)	तमस्सुक	تمسک
हाई कोर्ट	ہائی کورٹ	गवाह	گواہ
सुप्रीम कोर्ट	सुप्रीम कोर्ट	अर्जी	عرضی
न्याय	نیائے (انصاف)	विवाद	دواد (جرح)
क़ानून	قانون	मुददई	مدعی
वकील	وکیل	इकबाल	اقبال
अपराध	اِپْرادھ (جرم)	सम्मन	سمن
नालिश	ناش	रहन	رہن
न्याय-निर्णय	نیائے (فیصلہ)	नोटिस	نوتیس
दावा	دعویٰ	मान हानि	مان ہانی (عزت ہنگ)
मिसिल	مسل	अपराधी	اِپْرادھی (جرم)

बेदखली	बिदखली	बहस	बिहस
कैद	कैद	पट्टा	पट्टा
राजीनामा	राखी नाम	बयान	बयान
सख्त कैद	सख्त कैद	रिहाई	रिहाई
महज कैद	महज कैद	जमानत	जमानत
वारिस	वारस	दोष	दोष
अधिकार	अधिकार	हथकड़ी	हथकड़ी
पेशकार	पेशकार	फौजदारी	फौजदारी
मुहरीर	मुहरीर	जुम्माबाज़ी	जुम्माबाज़ी
जालसाज़ी	जालसाज़ी	नीलाम	नीलाम
इकरारनामा	इकरारनामा	सफ़ाई	सफ़ाई
पुरुषों के नाम	पुरुषों के नाम	मरदों के नाम	मरदों के नाम
राधाकिशन	राधाकिशन	कमल कुमार	कमल कुमार
हज़ारी लाल	हज़ारी लाल	परमानन्द	परमानन्द
करोड़ी मल	करोड़ी मल	दयाल दास	दयाल दास
लीला कृष्ण	लीला कृष्ण	नन्द लाल	नन्द लाल
राम लाल	राम लाल	कृष्ण कुमार	कृष्ण कुमार
सेवाराम	सेवाराम	अर्जुनदेव	अर्जुनदेव

सुन्दर दास सुन्दर दास हनुमान प्रसाद हनुमान प्रसाद

शंकर नाथ शंकर नाथ

औरतों के नाम गुरतों के नाम

दुर्गा देवी	दुर्गा देवी	उर्मिला	उर्मिला
माया देवी	माया देवी	कामिनी	कामिनी
निर्मल कुमारी	निर्मल कुमारी	सुधा	सुधा
कृष्णा कुमारी	कृष्णा कुमारी	शान्ति	शान्ति
पुष्पा	पुष्पा	माधुरी	माधुरी
ऊमा देवी	ऊमा देवी	वीणा	वीणा
कमला देवी	कमला देवी	द्रोपदी	द्रोपदी
अरुणा	अरुणा	मालती	मालती
सावित्री	सावित्री	सरला	सरला
सीता	सीता	सरोजिनी	सरोजिनी

मुसलमानों के नाम मुसलमानों के नाम

अमीर उद्दीन	अमीर उद्दीन	साकिब हुसैन	साकिब हुसैन
जलील अहमद	जलील अहमद	सरवत हुसैन	सरवत हुसैन
वज़ीर अहमद	वज़ीर अहमद	अली अस्गर	अली अस्गर
नसीम अहमद	नसीम अहमद	मुहम्मद अहमद	मुहम्मद अहमद

جہاد علی	نہی بخش	نہی بخش	نہی بخش
مورین جہادی	محمد بخش	محمد بخش	محمد بخش
ہوسین عباس	شکیلہ بانو	شکیلہ بانو	شکیلہ بانو
حسن علی	رضیہ خاتون	رضیہ خاتون	رضیہ خاتون
ابراہیم احمد	نسیما بیگم	نسیما بیگم	نسیما بیگم
انتظار احمد	انوری	انوری	انوری

گیارہواں باب ہندی اردو گنتی

ہندی	اردو	ہندی	اردو	ہندی	اردو
200	۲۰۰	20	۲۰	9	۹
300	۳۰۰	30	۳۰	2	۲
400	۴۰۰	40	۴۰	3	۳
500	۵۰۰	50	۵۰	4	۴
600	۶۰۰	60	۶۰	5	۵
700	۷۰۰	70	۷۰	6	۶
800	۸۰۰	80	۸۰	7	۷
900	۹۰۰	90	۹۰	8	۸
1000	۱۰۰۰	100	۱۰۰	90	۹۰

ہندی خط و کتابت

सेवा में

श्रीमान हेड मास्टर साहब

रामजस हाई स्कूल

देहली

-17-2-1969-

महोदय

मैं प्रार्थना करता हूँ कि मैं कल
स्कूल से आते ही बीमार पड़ गया हूँ। कृपया मुझे
चार दिन की छुट्टी दी जाए। यानी 17-18-19-20
तिथि की।

इस के लिये मैं बहुत बहुत धन्यवाद
करता हूँ।

आप का आज्ञाकारी
शिष्य

17 फरवरी 1961
5 दरिया गंज
(देहली)

राम दास
कक्षा पाचवीं
(ब)

चन्डी गढ़

3-3-1969

मैसर्ज. जे. एस. संत सिंह एण्ड संसचूड़ीवाला
देहली ६

महाशय

मेहरबानी करके निम्नलिखित पुस्तकें
बी. पी. द्वारा भेज दें। अत्यन्त कृपा होगी।

- १ इंगलिश टीचर उर्दू मय लैटर राईटर ग्रामर। ७
- २ उर्दू खत व किताबत 2/50
- ३ जैमप्रक्सफोर्ड डिक्शनरी अंग्रेजी से उर्दू व
हिन्दी 7/50
- ४ 10 रु. में मैट्रिक पास
किताबों का पैकट आते ही बुड़ा लिया जाय गा।

धन्यवाद

आप का वफादार

महेन्द्र कुमार

5 सी. सैक्टर 14

चन्डी गढ़

अभ्यास

(5)

مشق

ذیل میں ڈاکٹر اقبال کے چند اشعار دئے جاتے ہیں۔ ان کا ہندی میں ترجمہ کر دیجئے۔

آشنا اپنی حقیقت سے ہواے دہقاں ذرا	دائے تو کھیتی بھی تو۔ باراں جی تو حاصل بھی تو
آہ کس کی جستجو آوارہ رکھتی ہے تجھے	راہ تو۔ رہو بھی تو۔ زہر بھی تو۔ منزل بھی تو
کانپتا ہے دل ترا اندیشہ طوفان کیا	ناخدا تو۔ بحر تو۔ کشتی بھی تو۔ ساحل بھی تو
دیکھ آکر کوچہ چاک گریباں میں کبھی	قیس تو۔ لیلیٰ بھی تو۔ صحرا بھی تو۔ محل بھی تو
وائے نادانی کہ تو محتاج ساتی ہو گیا	منے بھی تو۔ مینا بھی تو۔ ساتی بھی تو۔ محفل بھی تو
بے خبر تو جو ہر آئینہ ایام ہے	تو زمانے میں خدا کا آخری پیغام ہے

خودی کو کر بلند اتنا کہ ہر تقدیر سے پہلے !
خدا بندے سے خود پوچھے بتا تیری رضا کیا ہے

سوداگری نہیں یہ عبادت خدا کی ہے ! اے بے خبر جزا کی تمنا بھی چھوڑ دے

(ب)

ذیل میں پنڈت جواہر لال نہرو کے مختصر حالات دیئے گئے ہیں۔ ان کا ہندی میں ترجمہ کر دیجئے۔

پنڈت جواہر لال نہرو

پنڈت جواہر لال نہرو بھارت کے ہی نہیں سنسار کے ایک پر سدا (مشہور) نیتا تھے۔ ان کا جنم ۱۴ نومبر ۱۸۸۹ء کو الہ آباد اتر پردیش میں ہوا تھا۔ ان کے پتا پنڈت

موتی لال جی نہر دچوٹی کے ایک وکیل تھے۔ انھوں نے جو اہر لال جی کو لندن میں تعلیم حاصل کرنے کے لئے بھیجا تھا۔ وہاں انھوں نے بیرسٹری اور سائنس کے امتحانات پاس کئے تھے جب وہ واپس بھارت میں آئے تو دیش سیوا میں لگ گئے۔ مہاتما گاندھی جی کے ساتھ انھوں نے کئی بار ستیہ گرہ کیا۔ ہندوستان کو آزاد کرنے کے لئے انھوں نے انیکوں باریقہ و بند کی مصیبتیں کائیں۔ ان کی زندگی کے ۴۲ قیمتی سال جیلوں میں گزرے جیل میں انھوں نے کئی بلند پایہ کتابیں لکھیں۔

۱۹۲۹ء میں لاہور کانگریس کے اجلاس میں انھوں نے پورے طور پر ملک کو آزاد کرانے کی آواز اٹھائی۔ آپ کئی بار کانگریس کے پردھان چنے گئے۔ آخر ان کی ہمت اور کوشش سے ہمارا ملک ۱۵ اگست ۱۹۴۷ء کو آزاد ہوا۔ آپ ۱۹۴۷ء سے مرتے دم تک بھارت کے پردھان منتری یا وزیر اعظم رہے ہیں۔ اپنے اپنے دیش کو اپنے عہد و زلہ میں بام عروج تک پہنچا دیا۔ ملک میں ہزاروں کارخانے قائم ہو گئے۔ ہر قسم کی اشیاء بھارت میں ہی بڑی بھاری تعداد میں بن رہی ہیں ٹیلیفون بجلی کا سامان۔ ریلوے انجن سمندری جہاز ہوائی جہاز اور گھڑیاں ہر قسم کی دوائیاں اور چیزیں اپنے دیش میں تیار ہوتی ہیں۔ آپ بھارت کے ہی نہیں بلکہ دنیا کے ایک قابل رہبر تھے۔ آپ نے دنیا کے بڑے بڑے ملکوں کا کئی کئی بار دورہ کیا تھا۔ ۲۷ مئی ۱۹۴۷ء کو جو اہر لال جی ہمیشہ کے لئے ہم سے جدا ہو گئے۔ ان کے ماتمی جلسوں میں دنیا بھر کے بڑے بڑے ملکوں کے وزیر اعظم شامل ہوئے تھے۔ آپ بچوں سے بڑا پیار کرتے تھے بچے انھیں چاچا نہر دچوٹی تھے۔ آپ ہمیشہ امن چاہتے تھے اور پنچ شیل کے اصولوں پر چلتے تھے۔ وہ امن اور صلح کا جو راستہ دکھائے ہیں ہمیں چاہیئے کہ سدا اسی راہ پر چلتے رہیں۔

Vinay Avasthi Sahib Bhuvan Vani Trust Donations

30 233

Vinay Avasthi Sahib Bhuvan Vani Trust Donations